

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Qiymət statistikası şöbəsi

**YÜKDAŞIMA TARİFLƏRİ İNDEKSİNƏ
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

01.05.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	5
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	7
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	8
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	10
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	10
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	10
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	11
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	11
11.	Yekun.....	11

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Sorğunun qısa təsviri

İqtisadiyyatın tənzimlənməsi istehsal edilən məhsulların qiymətləri ilə yanaşı, göstərilmiş xidmətlərin tariflərindən də çox asılıdır. Xidmət dedikdə, maddi formaya malik olmayan, şəxsi, kollektiv və ictimai ehtiyacları ödəyən iqtisadi fəaliyyətin nəticəsi başa düşülür.

Xidmət tarifləri indeksi göstərilən xidmət tarifləri üzrə dəyişiklikləri xarakterizə edən nisbi göstəricidir. Bu göstərici ilə tariflərin dəyişmə templərinin qiymətləndirilməsi və həmçinin, ümumi daxili məhsulun (ÜDM) artma (azalma) tempinin hesablanması, deflyator indekslərinin və digər makroiqtisadi göstəricilərin müəyyən edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. İndeks xidmətlər üzrə əldə olunan gəlirlərdəki qiymət (tarif) amilinin xarakterizə edilməsi üçün istifadə edilir. Bu indekslərdən makro səviyyədə proqnozların verilməsi və müxtəlif iqtisadi hesablamaların aparılması zamanı istifadə edilir.

Xidmət tarifləri indeksi iqtisadi fəaliyyət növlərinə uyğun olaraq nəqliyyatda yükdaşıma və sərnişindəşıma tarifləri indeksini, poçt və kuryer tarifləri indeksini və həmçinin rabitə tarifləri indeksini özündə birləşdirir.

Yükdaşıma tarifləri indeksləri müxtəlif əlamətlərə - yükün növünə, göndərmənin ölçüsünə, çatdırma vaxtına, daşınma məsafəsinə, daşınma ərazisinə, hərəkət edən tərkibin növünə, yükqaldırma səviyyəsinə və s. görə daşınan yüklərin strukturundakı dəyişmələri nəzərə almadan hesabat dövrü üzrə onların dəyişmələrini müəyyən etməyə imkan verir.

Bütün nəqliyyat növlərinin yükdaşıma tariflərinin məcmu indeksi dəmir yolu, boru kəməri, dəniz, avtomobil və hava nəqliyyatı növlərinin yükdaşıma tariflərinin indeksləri əsasında formalaşır.

Müşahidə vahidləri

Yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması məqsədi ilə yükdaşıma xidmətləri göstərən cəmi 20 müəssisə (dəmir yolu nəqliyyatı üzrə - 1 müəssisə, dəniz nəqliyyatı

üzrə - 1 müəssisə, avtomobil nəqliyyatı üzrə - 11 müəssisə, hava nəqliyyatı üzrə - 3 müəssisə, boru-kəməri nəqliyyatı vasitəsilə yüklərin nəqlini həyata keçirən - 4 müəssisə) üzrə statistik müşahidə aparılır. Mütəmadi olaraq Xidmət statistikasının Qiymət statistikasının şöbəsinə təqdim etdiyi “Aktiv nəqliyyat müəssisələri”nin siyahısına əsasən yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanmasına daxil olan yükdaşıma xidmətləri göstərən müəssisələrin siyahısı yenilənir.

Əhatə

Müşahidəsi aparılan xidmətlərin düzgün seçilməsi məcmu tarif indekslərinin doğruluğuna zəmanət verir. Nəqliyyatda yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması üçün seçilən müəssisələrdə ən reprezentativ xidmət növləri seçilir. Hər ilin yanvar ayında müəssisənin gördüyü xidmətlərin cəmi həcmində xüsusi çəkisi böyük olan xidmət növləri seçilir və həmin xidmət növlərinin tarifləri hər ay müşahidə olunur.

Əsas göstəricilər:

- Dəmir yolu nəqliyyatı üzrə yükdaşıma tarifləri indeksi;
- Dəniz nəqliyyatı üzrə yükdaşıma tarifləri indeksi;
- Hava nəqliyyatı üzrə yükdaşıma tarifləri indeksi;
- Boru-kəməri nəqliyyatı üzrə yükdaşıma tarifləri indeksi;
- Avtomobil nəqliyyatı üzrə yükdaşıma tarifləri indeksi;
- Nəqliyyatda yükdaşıma tarifləri indeksi.

Əsas statistik məlumatlar:

- Cari ayın əvvəlki aya nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki rübə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki ilin müvafiq rübünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ilin müvafiq dövrünün əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin dekabr ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi.

Sorğu vərəqəsi

Yükdaşıma tariflərinin səviyyəsi haqqında statistik məlumat rəsmi statistika hesabatı formalarında (1-tarif (dəniz), 1-tarif (dəmir yolu), 1-tarif (boru kəməri neft nəqli), 1-tarif (boru kəməri qaz nəqli), 1-tarif (aviasiya), 1-tarif (avtomobil) №-li forma) nəqliyyat təşkilatları tərəfindən hər ayın 25-dək yerləşdiyi rayonun (şəhərin) statistika orqanına təqdim edilir. Yerli statistika orqanları tərəfindən toplanmış yükdaşıma tarifləri haqqında məlumatlar hər ayın 30-dan gec olmayaraq Qiymət statistikasına şöbəsinə elektron sənəd dövriyyəsi vasitəsilə göndərilir.

2. Aktualıq

Yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması Dünya Bankının, Avropa İqtisadi Komissiyasının, Beynəlxalq Valyuta Fondunun, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının, Avrostatın Statistika İdarəsinin, İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq Təşkilatının birgə hazırladıqları “Xidmət tarifləri indeksinin hesablanmasına dair metodoloji göstəriş”lə müəyyənləşdirilmiş beynəlxalq standartlara və tələblərə uyğun həyata keçirilir. Dünya təcrübəsinə əsaslanaraq, göstərilən xidmət sahələri üzrə məcmu tarif indekslərinin hesablanması Laspeyres düsturu ilə hesablanır. Nəqliyyatda yükdaşıma tariflərinin məcmu indekslərinin formalaşdırılması zamanı çəkilər kimi baza dövrünə görə nəqliyyat növləri üzrə yükdaşımalardan gələn gəlirlər haqqında məlumatlardan istifadə edilir. Bu çəkilər sistemi hər il yenilənir. Bütün səviyyələrdə çıxış cədvəlləri alınaraq istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsinə xidmət edir.

3. Dəqiqlik

Yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması və qarşıya qoyulan vəzifələrin keyfiyyətli həlli üçün, Qiymət statistikasına şöbəsi ilk növbədə yerli statistika orqanlarından qəbul edilən ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mütəmadi olaraq metodoloji işləri davam etdirir. Yerli statistika orqanlarının əməkdaşları mütəmadi olaraq seminarlarda iştirak edir və hər hansı metodoloji yeniliklər baş verərsə onlar operativ olaraq məlumatlandırılırlar.

D2. Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi

Cədvəl № 1

	2008	2009	2010	2011	2012
Hesabatı təqdim edən statistik vahidlərin siyahısında vahidlərin sayı	11	13	12	15	19
Münasib olmayan statistik vahidlərin sayı	0	0	0	0	0
Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi (%)

D4. Sorğuya cavab vermiş vahidlərin xüsusi çəkisi (hesabat intizamı)

Cədvəl № 2

	2008	2009	2010	2011	2012
Məlumatların toplanması üçün təyin olunmuş statistik vahidlərin sayı	11	13	12	15	19
Bir neçə dəyişən üçün məlumatları təqdim etmiş statistik vahidlərin sayı	10	11	11	13	15
Sorğuya cavab vermiş statistik vahidlərin xüsusi çəkisi (%)	90,9%	84,6%	91,7%	86,7%	78,9%

D6. İmpyutasiya səviyyəsi

Yükdaşıma tariflərinin qeydiyyatı zamanı ən çox çətinliklər müşahidə olunan xidmətlərin müvəqqəti dayandırılması ilə əlaqədardır. Tariflər üzrə çatışmayan göstəricilərin uçotu üsullarından ən geniş yayılanı faktiki tariflər haqqında məlumatlar alınana qədər şərti (hesabi) göstəricilərdən istifadədir. Qiymət statistikasının şöbəsi təmsilçi-xidmətlərin tariflərinin müvəqqəti sıralarının fasiləsizliyini təmin edən şərti (hesabi) tariflərin hesablanması üçün bu və yaxud digər əlaqədə verilmiş nəqliyyat təşkilatında yüklərin daşınması üzrə analoji xidmət tariflərinin nisbi dəyişməsindən istifadə edir.

	2013-cü ilin yanvar ayı üzrə impyutasiya səviyyəsi		
	Cəmi	İmpyutasiya olunmuş	Nisbəti (impyutasiya səviyyəsi)
Cəmi – yükdaşıma xidmətləri	111	2	1.8%
Dəmir yolu nəqliyyatı vasitəsilə yükdaşıma xidmətləri	58	-	-
Dəniz nəqliyyatı vasitəsilə yükdaşıma xidmətləri	9	2	22.2%
Hava nəqliyyatı vasitəsilə yükdaşıma xidmətləri	8	-	-
Boru nəqliyyatı vasitəsilə yükdaşıma xidmətləri	12	-	-
Avtomobil nəqliyyatı vasitəsilə yükdaşıma xidmətləri	24	-	-

4. Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin “Yerli statistika orqanları üçün statistik işlər proqramı”na əsasən yerli statistika orqanlarından ilkin məlumatlar hesabat ayının 30-u toplanır. Əldə olunan ilkin məlumatlar dərhal təhlil olunur və bu təhlil əsasında indeks hesablanır. Hesablamanın nəticəsinə əsasən ilk nəticələr hazırlanır. İlkin məlumatların alınması ilə ilk nəticələrin (həmçinin son nəticələrin) hazır olma vaxtı arasında vaxt intervalı (laq) 7-8 gün arasında dəyişir.

2013-cü ilin birinci rübü üzrə V2 (hesabat dövrünün sonuncu günündən son nəticələrin nəşr gününə qədər günlərin sayı) göstəricisi (son nəticələrin vaxtlı-vaxtında olması)

Cədvəl № 4

Hesabat dövrü	30.01.2012	28.02.2012	30.03.2013
Nəşr tarixi	12.02.2013	11.03.2013	17.04.2013
Aralıq vaxt (laq), təqvim günü	13 gün	11 gün	18 gün
Aralıq vaxt (laq), iş günü	9 gün	5 gün	13 gün

2013-cü ilin birinci rübü üzrə üzrə V3 göstəricisi (nəşrin tam vaxtında yerinə yetirilməsi)

Cədvəl № 5

Hesabat dövrü	30.01.2012	28.02.2012	30.03.2013
Elan edilmiş nəşr tarixi	06.02.2013	05.03.2013	16.04.2013
Faktiki nəşr tarixi	12.02.2013	11.03.2013	17.04.2013
Aralıq vaxt (laq)	+6	+6	+1

5. Bərabər giriş və aydınlıq

Nəqliyyatda yükdaşıma tariflərinin indeksi üzrə yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur. Belə ki, yekun məlumatların hesablanması prosesi yekunlaşdıqdan sonra press-reviz, aylıq və illik məlumatlar əks olunmuş bülleten, illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə Komitənin veb-səhifəsində PDF formatında əks olunur. İllik məlumatlar Komitənin veb-səhifəsindəki statistik məlumat bazası bölməsində də yerləşdirilir, <http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az>. Bundan əlavə göstəricilər və hesabat formalarına dair metaməlumatlar, həmçinin digər metodoloji izahlar da mövcuddur (<http://www.stat.gov.az/menu/7/>)

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Ekspress məlumatlar, press-relizlər	www.stat.gov.az
3	Nəşr olunan bülletenlər	http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
4	Nəşr olunan statistik məcmuələr	http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
5	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az
6	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	-
7	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
8	“Azərbaycanda qiymətlər”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
9	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
10	“Azərbaycan faktlarla”	-

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

Yükdaşıma tarifləri indeksinə dair məlumatlar kağız formasında Qiymət statistikasının şöbəsi tərəfindən hazırlanan “İstehsalçı qiymət indeksləri” adlı aylıq bülleten vasitəsilə təqdim olunur. Bülleten ümumi olaraq 100 nüsxə çap olunur ki, onlardan:

- 36 nüsxəsi müxtəlif nazirliklərə və digər dövlət orqanlarına, həmçinin yerli və xarici təşkilatlara;
- 55 nüsxə rayon (şəhər) statistika idarələrinə;
- 9 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanılır.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/ - də qiymət statistikasının məhsulundan istifadəçilərin istifadə %-ləri daimi əks etdirilir.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

Yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması bütün ölkələr üçün eyni olan ümumi nəzəriyyə, əsasən də tariflərin qeydiyyatı qaydaları, təmsilçi xidmət növlərinin və baza müəssisələrin seçilməsi və onların təsnifatı, indeksin hesablanması metodologiyasına (düsturlar, çəki elementləri) əsaslanır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

Yükdaşıma tarifləri indeksinin nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. Bu göstərici 2004-cü ildən hazırkı dövrədək aylar üzrə əks etdirilir.

Dinamika sıralarında aşağıdakı indekslər əks etdirilir:

- Aylıq indeks;
- Rüblük indeks;
- İllik indeks;
- İllik orta indeks.

7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktualıq aspekti üzrə məlumatların yığılımı, emalı və yayılması zamanı operativlik hər zaman gözlənilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilir və mütəmadi olaraq məlumatların dürüstlüyü yoxlanılır. Vaxtlı-vaxtında olma aspekti üzrə hər ilin əvvəlində göstəricilərin yayımlanması barədə təqvim hazırlanaraq Komitənin internet sahifəsində yerləşdirilir. Təqvimə uyğun olaraq göstəricilər haqqında məlumatlar istehsalçı qiymətləri bölməsi üzrə hər ay veb-sahifədə yerləşdirilir.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə tərəfindən istifadəçilərlə hər il mütəmadi olaraq görüş keçirilir. Görüşdə istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə onlar tərəfindən verilən təkliflər

mümkün qədər nəzərə alınır, tələbatın ödənilməsi istiqamətində növbəti illərdə şöbə öz işini qurur. Sonuncu dəfə 2010-cu ildə istifadəçilər arasında DSK-nın Məlumatların yayılması şöbəsi tərəfindən sorğu keçirilib və respondentlərin 66,5 faizi tam, 31,2 faizi isə qismən qiymət indekslərinə inandıqlarını bildirmişlər.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Rəsmi statistikanın keyfiyyətliliyini və ictimaiyyətin statistikaya inamını təmin etmək üçün bu sahədə proqramların həyata keçirilməsi üzrə işlərin təşkili və aparılması statistika məlumatlarının düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır.

Şöbə yükdaşıma tarifləri indeksinin hesablanması üçün tərtib olunan bazanın tərkibinə hər il yenidən baxır. Belə ki, hər ilin sonunda bazaya daxil olan müəssisələrin fəaliyyəti haqqında məlumatlar araşdırılır və fəaliyyəti dayandırılmış müəssisələr və xidmətlər yeniləri ilə əvəz edilir.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Rəsmi statistikanın aparılması üçün yığılan, işlənən və məlumatlar bazasına daxil edilən, birbaşa və ya dolaylı yolla statistik vahidlərin tanınmasına və beləliklə də, ilkin məlumatların əldə edilməsinə imkan verən hüquqi və fiziki şəxslərin ilkin statistik məlumatları konfidensial sayılır və statistik sirdir. Bu baxımdan da şöbə ilkin məlumatların məxfiliyinin qorunmasını daim izləyir və bu sahədə lazımi tədbirlər görür.

11. Yekun

Yükdaşıma tarifləri indeksinin proseslər üzrə daha keyfiyyətli qurulması məqsədi ilə impyutasiya olunan məhsulların uçotunun dəqiq və mükəmməl aparılması məqsədi ilə gələcəkdə bu sahənin proqramlaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.